

**ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ
ОСОБИСТОСТІ І ГРОМАДЯНИНА ТА ПАТРІОТА УКРАЇНИ
У ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

О.В. Веселовська

Л.М. Люта

Україна, Запоріжжя, Запорізький колегіум №98 Запорізької міської ради
Запорізької області

Якщо є світло в душі,
Буде краса в людині,
Якщо є краса в людині,
Буде гармонія в домі,
Якщо є гармонія в домі,
Буде порядок у нації,
Якщо є порядок у нації,
Буде мир у світі.

У той час, коли в Україні відбуваються певні економічні, політичні та суспільні зміни, особливого значення набуває виховання громадян, які здатні побудувати відкрите, інформативне, громадянське суспільство, в основу якого були б закладені та постійно втілювалися конституційна демократія, толерантність та повага до прав людини.

Німецький мислитель Вільгельм Гумбольдт зауважив, що обставини, за яких протікає життя, впливають на людину більше, ніж виховання. Нинішня суспільна ситуація не дає підстав для соціального оптимізму та довіри до суспільства. Надто мало прикладів з реального життя можна навести як доказ проголошених демократичних цінностей. [5, с.3]

Сучасне життя висуває до людини нові вимоги. Головними серед них є: вміння робити усвідомлений вибір в ситуації невизначеності і нести відповідальність за свої дії, незалежність переконань, активна життєва позиція, володіння цінностями цивільного суспільства, вміння адаптуватися в умовах соціальних змін.

В умовах корінних змін у житті нашої країни, складних соціально-економічних проблем як ніколи стає важливим забезпечення формування у молодих людей громадянських якостей.

Коли прикладів демократії у житті суспільства бракує, таким прикладом покликана стати громадянська освіта сама по собі.

Розглядаючи особливості виховання дітей та молоді в контексті розвитку громадянського суспільства в Україні, слід розглянути основні тлумачення головних понять, які стосуються виховання дітей та молоді в контексті розвитку громадського суспільства, та дати соціальну та психологічну – педагогічну характеристики даних понять.

Так виділяють наступні терміни:

Національне виховання – формування гармонійно розвиненої, високоосвіченої, соціально активної й національно свідомої людини, наділеної глибокою громадянською відповідальністю, здоровими інтелектуально – творчими й духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, працьовитістю, господарською кмітливістю, підприємливістю й ініціативою.

Громадянин – людина, яка ідентифікує себе з певною країною, де вона наділена відповідним юридичним статусом, що є основою для користування певними правами та для додержання обов'язків.

Громадянськість – духовно – моральна цінність світоглядно – психологічна характеристика людини, зумовлена її державною само ідентифікацією, усвідомленням належності до конкретної країни. З цим пов'язані більш чи менш лояльне ставлення людини до встановлених у державі порядків, законів, інституцій влади, почуття власної гідності, знання і повага до прав людини, чеснот громадянського суспільства, готовність та вміння додержувати власних прав та обов'язків.

Громадянське суспільство – поняття, що вживається для означення сукупності існуючих у суспільстві відносин, які є державно – політичними, сфери життєдіяльності громади й окремих індивідів, що є цивільною, неказенною, приватною, перебуває поза впливом держави, її директивного регулювання й регламентації. Його існування втілюється у приватному житті громадян, у функціонуванні вільного ринку, у безперешкодному поширенні духовних, релігійних, моральних і національних цінностей, у добровільно сформованих асоціаціях та організаціях громадян, в усій різноманітності вільно здійснюваних ними між особистісних зв'язків (сімейні, общинні, економічні, культурні, релігійні тощо).

Громадянське виховання – формування громадянськості як інтегративної якості особистості, що дає можливість людині відчувати себе морально, соціально, поетично та юридично дієздатною та захищеною.

Громадянська освіта – це навчання людей, як жити в умовах сучасної держави, як додержувати її законів, і водночас не дозволяти владі порушувати їхні права, добиватись від неї здійснення їхніх правомірних потреб як бути громадянином демократичного суспільства.

Громадянська позиція – система ціннісних і соціальних орієнтацій та настанов, що характеризують людину як громадянина країни та суспільства [2].

Процес розвитку і формування громадянина, тобто особистості, в якій органічно поєднуються високі моральні чесноти, громадянська зрілість, патріотизм, професійна компетентність, самоактивність, творчі начала, почуття обов'язку й відповідальності перед суспільством, Батьківщиною.

Громадянськість – це реальна можливість втілення в життя сукупності соціальних, політичних і громадянських прав особистості, її інтеграція в культурні й соціальні структури суспільства.

У педагогічному плані громадянськість містить знання, переживання й вчинки. Ці складові перебувають у певних зв'язках і взаємодії з переважанням на певних етапах розвитку індивіда емоційного компонента, формування почуттєвої сфери.

Важливе місце в громадянському вихованні посідає громадянська освіта – навчання, спрямоване на формування знань про права і обов'язки людини. Громадянська освіта тісно пов'язана з формуванням соціально–політичної компетентності особистості в суспільній сфері, яка передбачає насамперед політичну, правову й економічну освіченість і здатність керуватися відповідними знаннями в умовах кардинальної перебудови суспільства.

Актуальність громадянської освіти та виховання в Україні зумовлюється водночас процесом становлення нації. Для поліетнічної України громадянська культура особистості відіграє особливо важливу роль ще й тому, що вона покликана сприяти формуванню соборності держави, що є серцевиною української національної ідеї [3, с.11].

Безперечно, у процесі громадянського виховання провідне місце належить освітній складовій, яка доповнюється й розширюється вихованням у душі громадянськості.

Нині ми звертаємо увагу на те, що виховання громадянина має бути спрямоване передусім на розвиток патріотизму – любові до свого народу, до України. Важливою якістю українського патріотизму має бути турбота про благо народу, сприяння

становленню й утвердженню України як правової, демократичної держави, готовність відстояти незалежність Батьківщини.

З патріотизмом органічно поєднується національна самосвідомість громадян, яка ґрунтується на національній ідентифікації: вбирає в себе віру в духовні сили своєї нації, її майбутнє; волю до праці на користь народу; вміння осмислювати моральні та культурні цінності; історію, звичаї, обряди, символіку; систему вчинків, які мотивуються любов'ю, вірою, волею, осмисленням відповідальності перед своєю нацією.

Сьогодні ми розглядаємо громадянське виховання як процес формування громадянськості, як інтегративної якості особистості, що дає змогу людині відчувати себе морально, політично й юридично дієздатною та захищеною. Воно покликане виховувати особистість чутливою до свого оточення, залучати її до суспільного життя, в якому права людини є визначальними.

Сухомлинський підкреслював, що задовго до повноліття наш підліток має жити громадянськими думками й сприйманнями. Справжнє громадянське виховання, на думку педагога, у процесі навчання починається там, де думка надихає, пробуджує й утверджує прагнення до морального ідеалу [4, с.213].

Колектив колегіуму № 98 уже не один рік, працюючи над проблемою сучасної освіти, шукає і розробляє шляхи і засоби, що дозволяють найбільш оптимально вирішувати завдання становлення громадянськості.

У колегіумі розроблено програму заходів щодо формування громадянської позиції учнів, що ставить своїми завданнями:

- Забезпечення реалізації концепції цивільного виховання особи в умовах розвитку української державності;
- Виховання здорового громадянина;
- Формування особових рис громадян Української держави: особистість розвинену духовно, художньо-естетичну, фізично-досконалу, високоморальну, працелюбну, сформованої правової культури, високої екологічної культури.

Один із пріоритетних напрямів програми - це усвідомлення педагогом своєї ролі як зразка громадянської позиції, яка полягає в:

- ♦ вираженій громадянській цивільній позиції педагога, що включає пошану до конституційних норм;
- ♦ демократичний стиль педагогічної роботи, що включає позитивну спрямованість на учнів, прагнення до компромісу, уміння чути і підтримувати власну

оригінальну думку;

- ◆ ціннісне самовизначення вчителя, що включає визнання цінностей різноманітності і толерантності;

- ◆ висока комунікативна культура, що припускає залучення учнів до планування і регулювання освітнього процесу.

Концепція виховної роботи колегіуму із формування громадянської позиції учнів “Школа + сім’я + Я” ставить перед собою триєдину мету – виховання:

1. людини (патріот, інтернаціоналіст, професіонал);
2. громадянина (любов до близьких, до будинку, до колегіуму);
3. сім’янина (багатогранна особа, розвиток інтелектуальної сфери, творчих здібностей).

Можна погодитися з формулюванням, яке було викладене в «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку Української держави»: це процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що дає можливість людині відчувати себе морально, соціально, політично та юридично дієздатною та захищеною.

Результативність громадянського виховання великою мірою залежить від того, наскільки ті чи інші форми та методи виховної діяльності стимулюють розвиток активності, свідомості, цілеспрямованості, самоорганізації, самоуправління.

Ці питання вирішує громадянська освіта, яка посідає важливе місце в системі громадянського виховання. Головна мета громадянської освіти – виховання громадянина, який повинен володіти певними знаннями, уміннями, цінностями, а також бажанням брати участь у суспільно-політичному житті.

Виходячи з цього, в учителя повинні бути:

- визначена чітка громадянська позиція, що висловлює повагу до основ конституційного ладу держави;

- прищеплена система цінностей учителя, куди входять розуміння складності світу й визнання толерантності;

- вироблений демократичний стиль педагогічної роботи – прагнення до розуміння та сприйняття різноманіття думок і точок зору, компромісу, уміння чути та підтримувати власну думку дитини;

- вихована висока комунікативна культура вчителя, що передбачає залучення учнів до творчої участі у плануванні й регулюванні освітнього процесу.

Незважаючи на безліч напрямів діяльності з виховання громадянської позиції, в колегіумі пріоритетним напрямом залишається» виховання кожного колегіанта як невід’ємної частини загальної шкільної сім’ї, бо єдина позиція вчительського колективу непорушна – "Все починається з батьківського дому". Тому і девіз кожного колегіанта: і учня, і вчителя – “Пишайся колегіумом, сам стань його гордістю!»

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Громадянин – Держава – Громадянське виховання. Антологія / Упорядники М. П. Рогозін і О. В.Сухомлинська. – Донецьк, 2001, – 262с
- 2.Проект Концепції громадянської освіти та виховання в Україні від 29 листопада 2012 р. / Сухомлинська О.В., Боришевський М.Й., Чорна К.І., Тараненко І.Г., Рябов С.Г. – К. – 29 листопада 2012.
- 3.Сухомлинська О.В. Громадянське виховання: спадщина і сучасність / О.В.Сухомлинська // Педагогіка. – 2007. – №8. – С.10-14
- 4.Громадянин – Держава – Громадянське виховання. Антологія / Упорядники М. П. Рогозін і О. В.Сухомлинська. – Донецьк, 2001, – 262с
- 5.Виховна система школи / Упорядник В.В. григораш. – Х.: Вид. група «Основа», 2006.- 128с.